

AA. VV. Augusto Del NOCE, *Il problema della modernità (Augusto Del Noce. Problem moderne)*, Studium, Roma, 1995., 272 p.

Suvremeni talijanski filozof Augusto del Noce, preminuo u prosincu 1989., kao da poslije svoje smrti doživljava novo rođenje u zanimanju koje vlada za njegovu misao. Uočljivo je to ako se pogledaju različita djela živućih talijanskih mislitelja s područja filozofije, politike i kulture, koji se uvelike pozivaju na njega citirajući ga u mnogobrojnim navodima, ali još više po izdavačkim projektima s njim u svezi. Tako je izdavačka kuća *Giuffrè* u posljednjih nekoliko godina izdala tri sveska njegovih članaka na više od 1800 stranica. Rusconi je objavio drugo izdanje njegovog, donekle, proročanskog djela *Il suicidio della rivoluzione (Samoubojstvo revolucije)*, a Il Mulino četvrto izdanje *Il problema dell' ateismo (Problem ateizma)*. Objavljena su i tri zbornika radova u kojima su vršni talijanski filozofi pisali o Del Noceu i njegovoj filozofiji, a *Piemme* je izdao Del Noceovu biografiju iz pera Rocca Buttiglionea. Izdavačka kuća *Leonardo* izdala je također njegova dva djela: *I cattolici e il progressismo (Katolici i progresizam)*, te *Fascismo e antifascismo (Fašizam i antifašizam)*.

Ovoj živoj nazočnosti Del Noceove misli u javnosti pridružio se i zbornik radova AA. VV. *Augusto del Noce. Il problema della modernità*, Ed. Studium, Roma, 1995. U njemu je objavljeno trinaest autorskih radova koji predstavljaju glavninu izlaganja na simpoziju pod nazivom *Convegno sul pensiero di Augusto Del Noce*, održanom od 2 do 4. travnja 1992. u Torinu. Skup je organizirala *L' Associazione Augusto Del Noce* iz istoga grada, u kojem je Del Noce rođen i u kojem je proveo mladost i školovanje.

U uvodnom tekstu zbornika Aldo Rizza karakterizira Del Nocea kao filozofa koji je smatrao: »Ne mijenjaju se principi i filozof ih treba učiniti vidljivima u svim povijesnim okolnostima(...). Ne bijaše, sasvim sigurno, za Del Nocea dovoljno proklamirati na apstraktan način bitne vrijednosti tradicije, već ih treba aktulano živjeti« (p. 8.). To na neki način karakterizira čitavo misaono stvaralaštvo Del Nocea, njegova djela, njegov rad na raznim talijanskim sveučilištima i njegov veoma snažan utjecaj na mladu generaciju tamošnjih katoličkih intelektualaca.

Roco Buttiglione u svom prilogu pod naslovom *Del Noce maestro di filosofia (Del Noce učitelj filozofije)* piše o temeljnim zasadama Del Noceove filozofije i utjecaju što ga je Del Noce ostavio na svoje učenike (i sam Buttiglione je jedan od njih). Osvrćući se na kulturno-filozofski kontekst Del Noceovog stvaralaštva, Buttiglione napominje da je to doba bilo obilježeno, s jedne strane, talijanskim idealizmom i modernizmom kojima se Del Noce intenzivno bavio, a s druge strane to-mizmom koji je, na sebi svojstven način, držao nužnom uporišnom točkom svog filozofiranja. Pitajući se, između ostalog, kakav je odnos Del Nocea prema moderni, Buttiglione tvrdi da nemaju pravo oni koji ga optužuju za reakcionarstvo. »Njegova pozicija nije niti iracionalizam, niti nostalgija za srednjim vjekom niti ona branitelja neke druge utopije iz prošlosti« (p. 20.), ističe Buttiglione. Del Noce je htio samo naglasiti da se modernim imanentizmom, uz odbacivanje stvarnosti Istočnoga grijeha i potrebe otkupljenja, ne može ispravno spoznati ljudska osoba, niti joj se utemeljiti dostojanstvo. To je temeljna zabluda modernog subjektivizma. Analizirajući

pogrješku modernističkog pokušaja integriranja moderne i katoličanstva, Del Noce se vraća na početke moderne misli, te već kod njezina začetnika Descartesa nalazi razlog pogrješnog usmjerenja u budućnosti. Del Noce je Descartesa s pravom optužio, ističe Buttiglione, da se u njegovoj filozofskoj koncepciji Bog i čovjek toliko približavaju te se na kraju gubi razlika između ljudskog i božanskog razuma. Za Del Nocea nije bio problem u prihvaćanju stavljanja u središte subjekta kao odrednice moderne, budući da je i sam neprestano isticao vrijednost i veličinu ljudske osobe. Njegovo neslaganje s prevladavajućim modernim strujanjima polazi od negiranja postojanja zla, te, s tim u vezi, negiranja potrebe za otkupljenjem, zaključuje Buttiglione.

Pišući o odnosu filozofije i povijesti filozofije kod Del Nocea, Vittorio Mathieu naglašava da su u Del Noceovom djelu one tvorile jedinstvo, ali ne tako da bi filozofiju sveo na njezinu povijest. Objekt Del Noceovih promišljanja je suvremeni svijet, ali on nastoji u njemu otkriti ne samo događaje nego i njihov dublji smisao, uzroke koji stoje iza njih. Upravo se pri tome služio poviješću filozofije smatrajući da se ona ne sastoji samo u »jednostavnom registriranju mišljenja i stajališta, u slaganju ili ne slaganju s pojedinim povijesnim događajima, već da je njezin sadržaj u pokušaju da se njihov smisao učini vidljivim« (p. 32.). Zahaćujući mnogo dublje od običnih događaja ili samog sadržaja pojedinih filozofskih spisa, Del Noce je od njih učinio svojevrsnu fenomenologiju povijesti, koja se nije ograničavala na predstavljanje fenomena već na traženje njihovog smisla. Mathieu nalazi velike sličnosti između takvog Del Noceovog pristupa filozofiji i onog fran-

cusnog filozofa Gilsona, s tom razlikom što se Gilson usredotočio na misao srednjeg vijeka, a Del Noce na modernu i suvremenu misao, pitajući se o budućnosti koja je pred nama, dajući često i proročanske tvrdnje, tumačeći na dubok način aktualna zbiljanja.

Francesco Barone prezentira polemiku između Uga Spirita i Augusta del Nocea u djelu *Tramonto o eclissi dei valori tradizionali? (Zalazak ili pomrčina tradicionalnih vrijednosti?)* Nastupajući s pozicija filozofskog aktualizma, Spirito drži da je aktualna kriza tradicionalnih vrijednosti proizašla iz afirmiranja znanstveno-tehničkog duha. Za njega je sadašnje stanje samo pomrčina iz koje se izlaz nalazi u prihvaćanju znanosti kao apsolutne vrijednosti budući da su tradicionalne vrijednosti religije, filozofije, itd., rađale rascjepkanošću, jer je svaka od njih pretendirala na apsolutnost. Za razliku od njih znanost prepoznaje svoju hipotetsku narav što joj daje jaku sastavnicu. Nimalo se ne slažući s prethodnim stavom, Del Noce je držao da je aktualana kriza doba u kojem živimo proizašla upravo iz bijega od tradicionalnih vrijednosti kojima je suprotstavljen mit znanosti. Znanstvene istine nemaju i ne mogu imati odgovore na pitanja o smislu svijeta; znanost danas teži postati apsolutna vrijednost, ali ona ne traži istinu nego izražava želju za vlašću, izričit je Del Noce. Izlazak iz krize moguć je samo povratkom tradicionalnim vrijednostima. Barone navodi da se srž tradicionalnih vrijednosti po Del Noceu može okarakterizirati kao: »Primat bitka, primat nepromjenjivosti, primat intelektualne intuicije ili afirmacija ontološke vrijednosti principa identiteta, tj. ideja totalne metapovijesnosti istine« (p. 49.). Te vječne, opće, nužne i me-

tapovijesne istine dopuštaju čovjeku da na neki način živi vječnost u vremenu, a kako su vječne mogu se predavati (*Tradiciija — predaja*; od *tradere — predavati*) iz naraštaja u naraštaj.

U idućem tekstu Giuseppe Riconda analizira Del Noceovo bavljenje religioznim egzistencijalizmom, ograničivši se u prvom redu na ruskog filozofa Lava Šestova. Del Noce je napisao predgovore za talijanska izdanja dvaju Šestovljevih djela, a osvrtao se često na njega i na autobiografskim stranicama svog djela *Il Problema del ateismo*. U Del Noceovom odnosu naspram Šestova prevladava uglavnom simpatija, uočuje Riconda, premda nije izostala ni kritička prosudba nekih Šestovljevih teza, osobito njegovih fideističkih polazišta. Šestovljev utjecaj na Del Nocea ponajviše se vidi u njegovu spoznavanju filozofsko–antropoloških posljedica Istočnoga grijega i problema zla, koji je za Šestova bio ključan.

Vittorio Possenti u tekstu pod naslovom *Ateismo, filosofia e cristianesimo* (*Ateizam, filozofija, kršćanstvo*), analizira Del Noceovu misao o aspektima ateizma, filozofije i kršćanstva danas, te u budućoj perspektivi. Ateizam svoje izvorište ima u modernom racionalizmu, njegovom izbjegavanju svega nadnaravnog te u negiranju činjenice Istočnoga grijeha. Sljedeća je faza ateizma, za Del Nocea, njegovo poistovjeđivanje s antikršćanstvom. Suvremena misaona gibanja su promijenjena; umjesto racionalizma i ateizma na sceni je agnosticizam. »Danas i sutra jedan od temeljnih kulturnih problema biti će obrana od *iracionalističke* destrukcije ljudskoga« (p. 82.). U svezi s tim je i bitna zadaća filozofije, koja bi trebala pokazati neutemeljenost kako idealističkog ima-

mentizma, tako i dijalektičkog materijalizma i svih ostalih zastranjenja koja, po Del Noceu, imaju svoje korijene u racionalizmu. Prelazeći na tematiku kršćanstva, Possenti ističe Del Noceovu odlučnu kritiku katoličkog progresizma i modernizma u kojima je »gledao želju za prilagođavanjem i podređivanjem katoličanstva suvremenoj laicističkoj kulturi, popuštanje bolesnom mišljenju, na liniji koja je završavala u rastakanju vječnih istina, a u funkciji uspjeha imanentizma« (p. 87.). Del Noce je u agnosticizmu i intelektualizmu, u želji za eliminiranjem metafizike i zabacivanju primata promatranja nepromjenjivih istina, uočavao logičan nastavak progresističkih pozicija.

U nastavku Francesco Botturi piše o Vicu u Del Noceovoj misli, ponajviše vezano uz povijest filozofije i problematiku ontologizma.

Marcello Veneziani pozabavio se Del Noceom kao filozofom revizionizma u Italiji, ističući da Del Noce polazi od filozofskog revizionizma, u kojem i spoznaje uzrok onog povijesno–političkog revizionizma. »Del Noce je bio poslijeratni talijanski filozof koji je najdublje naglasio politički značaj filozofije i koji je najintenzivnije čitao suvremenu povijest filozofskim ključem. U općem pregledu našeg pola stoljeća moguće je pronaći primjere pretvaranja filozofije u politiku ili općenito u praktičnu djelatnost, kao u slučaju pragmatizma; ili je moguće pronaći obratne primjere politike koja se želi pretvoriti u filozofiju i svjetonazor kao u slučaju ideologizma. Ali rijetko je pronaći tako čvrstu vezu između filozofije i vremena kakvu je izrazio Del Noce...« (p. 109.), ističe Veneziani, te u nastavku uspoređuje Del Nocea s Gentileom, koji mu je u maloprije

predstavljenim polazištima bio sličan, iako idejno potpuno različit.

Sljedeća tri teksta: *Borghesia, liberalismo e fascismo* (*Gradanstvo, liberalizam i fašizam*) Domenica Settembrinija, *Fascismo, comunismo, liberalismo* (*Fašizam, komunizam, liberalizam*) Norberta Bobbia, i *Le noyau totalitarie du liberalisme* (*Totalitarna jezgra liberalizma*) Thomasa Molnara dotiču se političkih fenomena o kojima je Del Noce često pisao i vodio raspre, nastojeći proniknuti u filozofsko-povijesne korijene njihovog nastanka i implikacije uz njih vezane.

U tekstu *Etica e politica in Augusto Del Noce* (*Etika i politika u Augusta Del Nocea*) Claudio Vasale daje letimičan pregled Del Noceove misli na tom području, te ga prikazuje kao političkog realistu u dvostrukom smislu. Najprije kao onog koji je znao da savršenost u politici nije moguća (antiutopizam) budući da su njezina ograničenja ovisna o čovjekovim ograničenjima, a s druge strane kao onoga koji je smatrao da se transcendentne vrijednosti, *vječne istine*, mogu i moraju oživotvoriti u povijesti, mijenjajući svijet, odnosno politiku. Del Noceova etično-politička misao i danas je vrlo aktualna, preobražavajući se u autentičnu provokaciju, kako moralnu tako i političku, ističe Vasale.

Aldo Rizza u tekstu pod naslovom *Mazzantini e Del Noce* (*Mazzantini i Del Noce*) osvjetljava utjecaj što ga je torinski filozof neoskolastičkog usmjerenja Mazzantini ostavio na Del Nocea, a koji je najvidljiviji u njegovim promišljanjima o metafizičkim temeljima stvarnosti, te u naglašenom iskorištavanju povijesno-filozofske metode pri filozofiranju.

Zbornik je zaključen tekstom Francesca Mercadantea *Democrazia e critica della democrazia nel pensiero di Au-*

gusto Del Noce (*Demokracija i kritika demokracije u misli Augusta Del Nocea*), u kojem Mercadante pojašnjava da je Del Noceova kritika demokracije proizlazila iz njegovog stava da se mogućnost komunikacije s drugim ljudima temelji samo u nužnom odnosu kojega čovjek ima prema Bogu, te da se samo na tom odnosu može graditi uzdignutost osobe u odnosu prema društvu. Današnja demokracija kao da je na to zaboravila, nju karakterizira mnijenje o nespoznatljivosti istine i proklamiranje ne samo različitih nego i oprečnih vrijednosti što je dovelo do gubitka moralnog reda, do vladavine općeg hedonizma unutar kojeg je moguće da se većina snagom glasa postavi čak i iznad samih temeljnih moralnih načela. Demokracija bez istinskog reda vrijednosti pretvara se u totalitarizam većine. Koliko su aktulane ove Del Noceove misli vidi se i kada se promotre enciklike pape Ivana Pavla II. (osobito *Centesimus annus* i *Evangelium vitae*) u kojima se ističe da su istina i istinske vrijednosti iznad volje većine i da se ne može, na primjer, o pravu na život odlučivati nadglasavanjem, pa makar se ono nazivalo i demokratskim.

Petar BALTA